

УДК 334.7

Жигалкевич Ж.М.кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту
Київського політехнічного інституту
імені Ігоря Сікорського**КВАЗІІНТЕГРАЦІЙНІ СТРУКТУРИ ВЗАЄМОДІЮЧИХ ПІДПРИЄМСТВ:
ЗАКОНИ ТА ЗАКОНОМІРНОСТІ ФОРМУВАННЯ**

У статті досліджено закони та закономірності формування квазіінтеграційних структур взаємодіючих підприємств. У вітчизняній економічній науці поняття квазіінтеграції залишається маловивченим, тому й розвиток зазначених структур українськими організаціями відбувається неактивно. Надано визначення поняття «квазіінтеграційна структура». На основі вивчення законів системи встановлено перелік загальних та спеціальних законів формування квазіструктури та подано їх характеристику. Надано визначення поняття «закономірності квазіінтеграції» та виявлено загальні системні закономірності квазіінтеграції взаємодіючих підприємств, подано їх характеристику, групування та основні напрями використання. Враховуючи обмеженість квазіінтеграції простором та часом, виявлено специфічні закономірності квазіінтеграційних структур взаємодіючих підприємств, подано їх характеристику.

Ключові слова: квазіінтеграція, квазіінтеграційна структура, закон, закономірність, взаємодіючі підприємства, характеристика.

В статье исследованы законы и закономерности формирования квазиинтеграционных структур взаимодействующих предприятий. В отечественной экономической науке понятие квазиинтеграции остается малоизученным, поэтому и развитие указанных структур украинскими организациями происходит неактивно. Дано определение понятия «квазиинтеграционная структура». На основе изучения законов системы установлен перечень общих и специальных законов формирования квазиструктуры и приведены их характеристики. Дано определение понятия «закономерности квазиинтеграции» и выявлены общие системные закономерности квазиинтеграции взаимодействующих предприятий, представлены их характеристика, группировка и основные направления использования. Учитывая ограниченность квазиинтеграции пространством и временем, выявлены специфические закономерности квазиинтеграционных структур взаимодействующих предприятий, приведена их характеристика.

Ключевые слова: квазиинтеграция, квазиинтеграционная структура, закон, закономерность, взаимодействующие предприятия, характеристика.

Постановка проблеми. Динамічність сучасної економіки впливає на діяльність та розвиток підприємств. У таких умовах їх успішність усе більшою мірою визначається вибраним механізмом взаємодії з іншими учасниками ринку на різних стадіях створення та просування виробленої продукції. Тому постає необхідність формування нестандартних форм організації бізнесу, що не зводяться ні до дискретних ринкових обмінів, ні до адміністративної ієрархії. Успішними прикладами зазначених форм визнано бізнес-групи, що діють як стратегічні альянси, Network-об'єднання, кластери, віртуальні організації тощо. Їх особливостями є спрямованість на досягнення найбільшої господарської ефективності, посилення ринкових позицій та відсутність контролю над власністю активів. Відповідні форми

організації бізнесу характеризуються як економічна квазіінтеграція.

Нині в науковому середовищі не існує консенсусу щодо змістовних характеристик різних форм квазіінтеграційних структур взаємодіючих підприємств. Зазначене зумовлює необхідність проведення теоретичних та науково-методичних досліджень, зорієнтованих на вивчення закономірностей та принципів їх утворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Передумови формування квазіінтеграційних структур досліджуються в роботах зарубіжних та вітчизняних учених: К.Дж. Блуа, Б. Ашеїма, Дж.К. Джарилло, Д.Дж. Тиса, В. Дементьева, К. Румянцева, В. Третьяка, М. Шерешеві, А. Пилипенка, М. Янчук та ін. Проте наявні дослідження ще не повною мірою відобража-

ють зазначений процес. Недостатньо дослідженими залишаються закономірності та принципи створення квазіінтеграційних структур взаємодіючих підприємств. Цим зумовлено мету і завдання дослідження.

Метою дослідження є аналіз законів, закономірностей і принципів формування квазіінтеграційних структур взаємодіючих підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження. Квазіінтеграційні структури – це добровільне просторове партнерське сполучення взаємодіючих виробництв та наукових (науково-дослідних, науково-технологічних, науково-технічних, науково-практичних) установ на засадах комплексного використання наявних ресурсів [1], де за відсутності контролю над власністю активів має місце контроль над їх управлінням [2].

Квазіінтеграційній структурі, як і будь-якій динамічній системі, притаманні загальні закони. Серед загальних законів формування квазіінтеграційних структур можна виділити закони:

1. розвитку. Квазіінтеграційна структура схильна до змін, пов'язаних з адаптацією до середовища, еволюційних переходів у часі і просторі та прагне досягти максимального сумарного потенціалу. Дія цього закону зумовлює феномен структурної інерції у взаєминах учасників квазіструктури в межах визначеної ресурсної, соціально-економічної та екологічної ніші;

2. самозбереження. Квазіінтеграційна структура характеризується кількісною стійкістю та різноманітністю бізнес-одиниць, що входять у її склад. Чим більше учасників у структурі, тим вона більш стійка до зовнішніх та внутрішніх негативних впливів;

3. синергії. Носить загальний характер та має фундаментальне значення для формованої квазіінтеграційної структури: в єдиній економічній системі збільшується віддача різноманітних індивідуальних ресурсів, ніж їх сума за самостійного функціонування. Синергетичний ефект об'єднання залежить як від складу системотворчих елементів, так і від способу їхнього поєднання, гармонії і щільності зв'язків між ними. Чим різноманітніші й комплексніші взаємозв'язки, тим більша кількість способів взаємодії між залученими до квазіструктури елементами та вищий потенціал системи як цілісного утворення;

4. єдності аналізу і синтезу. Квазіінтеграційна структура націлена на ефективну функціональність та оптимальність організаційної структури на основі постійної циклічності процесів аналітичного дослідження та поєднання в єдине ціле;

5. компліментарності. Формування квазіінтеграційної структури передбачає залучення взаємодіючих виробництв із компліментарними (взаємодоповнюючими) видами діяльності, що допомагають у створенні кінцевого продукту;

6. пріоритету цілого над частиною. Відносини в межах квазіінтеграційної структури між її учасниками – це відносини рівноправних партнерів, однаково зацікавлених у стабілізації та збереженні структури як системи для стабільного функціонування;

7. композиції-пропорційності. Квазіінтеграційна структура створюється з бізнес-одиниць, що гармонійно доповнюють одна одну, але обмежуються оптимальним кількісним співвідношенням між ними;

8. врахування потреб системи. Основою створення квазіінтеграційної структури є врахування індивідуальних, групових, загальноорганізаційних та суспільних потреб учасників квазіінтеграційного формування, що забезпечить формування її ефективного механізму управління;

9. інформативності-впорядкованості. Квазіінтеграційна структура прагне до впорядкованості та самоорганізації. Ефективність упорядкованості залежить від інформативності про внутрішнє та зовнішнє середовище. Зі збільшенням обсягу інформації, розвитком інформаційних зв'язків та процесів зростає швидкість розвитку, еволюції та адаптивності квазіструктури.

На основі систематизації та адаптації наявних в економічній літературі положень виділено спеціальні закони квазіінтеграції:

1. соціально-економічної адаптивності. Квазіінтеграційна структура пристосовується до мінливих соціальних та економічних умов функціонування, змінюючи свої кількісні та якісні характеристики;

2. реактивності та резистентності. Квазіінтеграція прискорює адекватне реагування на мінливі умови зовнішнього і внутрішнього середовища та посилює протидію (опірність, стійкість) до впливу різних чинників;

3. диференціації та універсалізації. Інтеграція спеціалізацій збільшує потенційні можливості учасників Квазіінтеграційної структури і підвищує результативність їх взаємодії у вигляді приросту потенціалу;

4. закон переходу кількості в якість. Об'єднання значної кількості різнопрофільних взаємодіючих підприємств у квазіінтеграційну структуру надає можливість формування, розвитку й реалізації принципово нової бізнес-якості, що забезпечуватиме ефективність роботи;

5. безперервності, ритмічності в русі виробничих фондів. Об'єднання в квазіінтеграційну структуру створює умови взаємодіючим підприємствам щодо безперервного та ритмічного процесу виробництва, стабільного матеріально-технічного постачання і реалізації виготовленої продукції, оновлення їх основних виробничих фондів;

6. доступності інформації. Доступність, відкритість, обмін знаннями всередині квазіінтеграційної структури забезпечує формування єдиного інформаційного простору, створення баз даних, що дадуть змогу отримати переваги в доступі до ринків ресурсів, збуту продукції, кваліфікованої робочої сили тощо;

7. конкуренції. Об'єднання взаємодіючих виробництв у квазіінтеграційну структуру принципово примножують їх переваги в отриманні найбільш вигідних умов виробництва та збуту товарів і послуг.

За своєю сутністю квазіінтеграція визначається як об'єднання різних організацій у систему, економічний ефект якої не зводиться до суми економічних ефектів організацій відокремлено. Система – сукупність, комбінація або набір взаємопов'язаних елементів, що утворюють ціле [3, с. 284]. Отже, основою моделювання квазіінтеграційних структур є закономірності квазіінтеграції.

Закономірності квазіінтеграції – це цілісна дія економічних законів, що відображають найбільш істотні, стійкі, об'єктивні причинно-наслідкові зв'язки матеріальних і нематеріальних активів у процесі сумісної діяльності господарських суб'єктів.

Характеристику загальних системних закономірностей квазіінтеграції взаємодіючих підприємств, їх групування та характеристики подано в табл. 1.

У квазіінтеграційних структурах взаємодіючих підприємств як у суспільно-економічних формаціях діють і специфічні закономірності. Вони відбивають сутність квазіінтеграції та є основою організації квазіінтеграційних структур. Ураховуючи обмеженість квазіінтеграції простором та часом, виявлено такі специфічні закономірності квазіінтеграційних структур взаємодіючих підприємств:

1. Закономірності композиції. Встановлює чітку причинно-наслідкову конфігурацію визначення й досягнення спільних цілей учасників на основі симетричних сценарних моделей та ідентифікаторів проблем.

2. Закономірності оптимальної централізації. Квазіінтеграційна структура вимагає створення центру, що приймає на себе функції управління нею без права втручання в оперативну діяльність, але з елементами керування

у сфері економіки і фінансів. Основні функції центру – диспетчеризація і контроль процесів у структурі.

3. Закономірності формації. Форма квазіінтеграції визначається особливістю й силою зв'язків між її учасниками та середовищем. Відбиває залежність між конфігурацією зв'язків і процесом формування структури.

4. Закономірності ітерації. Відбиває повторюваність зв'язків усереднені квазіструктури. За стійких ринкових умов зв'язки стійкі. За зміни умов на ринку учасники структури адаптують зв'язки та налагоджують їх повторюваність.

5. Закономірності самозбереження. Здатність квазіінтеграційної структури (за рахунок своєї гнучкості) підтримувати свої потенційні можливості та адаптуватися до змін зовнішнього середовища.

6. Закономірності пропорційності. Встановлює кількісні зв'язки, які зумовлюють створення органічної структури.

7. Закономірності співучасті й саморегулювання. Супроводжується ініціативою підприємств участі в квазіструктурі.

8. Закономірності комунікативності. Проявляється в контактуванні та адаптивності квазіінтеграційної структури з внутрішнім та зовнішнім середовищем. Задає вимоги й обмеження досліджуваній системі, характеризує взаємопов'язаність системи із середовищем.

9. Закономірності конкурентоспроможності. У результаті об'єднання в квазіструктуру учасники посилюють свої конкурентні переваги та підвищують рівень конкурентоспроможності як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках.

10. Закономірності оптимальності. Правильно обравши мінімум найважливіших дій, можна швидко отримати значну частину від запланованого повного результату, при цьому подальші поліпшення неефективні та можуть бути невиправдані.

Ця закономірність націлює на забезпечення кількісної та якісної скоординованості внутрішніх квазіінтеграційних зв'язків. Сенс полягає у побудові оптимальної структурованої системи з оптимальною кількістю бізнес-одиниць та якістю виконуваних завдань у забезпеченні ефективності квазіінтеграційної структури.

12. Закономірності обмеженої раціональності. Передумовою створення квазіінтеграційної структури є ресурсна обмеженість учасників. Об'єднання в зазначену структуру компенсує цю недостатність.

13. Закономірності пропорційності масштабу і цілей системи. Надмірна вузькість вибраній цілі робить створювану систему неоптимальною, тому що витрати зусиль на згладжування

**Групування та основні напрями використання системних закономірностей
у квазіінтеграційних структурах**

Група закономірностей	Закономірність	Характеристика
1	2	3
Взаємодії	Емерджентності	У квазіструктурі утворюються особливі властивості, які не притаманні її учасникам, сума властивостей системи більша за суму властивостей її учасників окремо.
	Прогресуючої систематизації	У процесі квазіінтеграції утворюється цілісність (інтегративність), що призводить до синергетичних ефектів.
	Прогресуючої факторизації	У квазіінтеграційній структурі зберігається повна автономність та незалежність учасників. Квазіінтеграція характеризується присутністю конкуренції всередині структури.
	Ізоморфізму і ізофункціоналізму	Метою створення квазіінтеграційної структури є досягнення певної цілі, тому вона формується з учасників із подібними властивостями та процесами.
	Полісистемності	Учасник квазіструктури співпрацює не лише з її іншими учасниками, він може одночасно взаємодіяти із зовнішніми партнерами або одночасно бути учасником іншої інтеграційної структури.
	Конвергенції	У процесі квазіінтеграції відбувається взаємозближення компромісів учасників.
Ієрархічної впорядкованості	Ієрархічності	Створення квазіінтеграційної структури відбувається або навколо якірної компанії (вона буде виконувати обов'язки керуючої компанії серед учасників), або з однорідних компаній з управляючим центром.
	Функціональної ієрархії	Учасники квазіструктури взаємодіють один з одним не тільки в процесі виконання основної загальної цілі об'єднання. Вони співпрацюють у різних напрямках, тому виникає функціональна підпорядкованість залежно від ініціатора.
	Повноти частин	Квазіструктура – це м'яка система з домінуючими елементами, що орієнтується на процеси активної самоорганізації учасників. Необхідно забезпечити структуру керуючим підрозділом, інакше система буде некерованою.
Ентропійні	Зростання і зменшення ентропії і / або негентропії	Встановлення і підтримка життєздатного балансу між централізацією і децентралізацією в управлінні квазіструктурою, знаходження органічної упорядкованості.
	Компенсації ентропії	Недопущення неорганізованості та заорганізованості, а також пасивності в квазіструктурі – необхідна умова конкурентоспроможності.
Розвитку	Життєвого циклу системи	Квазіінтеграційна структура потребує розроблення комплексного природно-соціально-економічного підходу до управління її функціонуванням і розвитком.
	Нерівномірного розвитку	Чим складніше квазіструктура, тим більш нерівномірно розвиваються окремі її учасники. При цьому виникають найбільш «слабкі місця», які можуть вимагати реконфігурування структури. Проте у будь-якому разі квазіінтеграційний розвиток орієнтується на досягнення ідеального стану (взаємодії).
Здійсненності і еквіфінальності	Еквіфінальності	Квазіінтегарційна структура створюється на основі реальної цілі, тому розроблюються альтернативні сценарії їх досягнення.
	Потенційної ефективності системи	Створення квазіструктури обконтурено граничними законами надійності, завадостійкості, керованості та іншими якими в кількісному вираженні.

Джерело: складено автором на основі [4; 5, с. 8]

відмінностей за квазіінтеграції не компенсуються її системним ефектом, що є користю від з'єднання. Основною характеристикою квазіінтеграції є ефект масштабу: коефіцієнт користності повинен бути набагато вище витрат на формування структури.

14. Закономірність компромісу між простотою і складністю. Розміри системи повинні зростати тільки до такої точки, де переваги об'єднання продовжують переважувати витрачені зусилля на управління системою – надмірний ріст складності позбавляє можливості системного аналізу.

15. Закономірність функціональної повноти складників. Квазіінтеграція базується на об'єднанні учасників, що задовольняють принципам повноти.

16. Закономірність відповідності взаємовідносин. Кожен учасник квазіінтеграції характеризується кількісними й якісними параметрами, внутрішньою будовою, механізмом функціонування. Її стан визначає структуру і зміст механізму квазіінтеграції між ними в частині формування системи управління, обмінорозподільчих і цінкових відносин.

17. Закономірність впливу умов формування. Мікро- та макросередовище, у рамках якого відбувається формування квазіінтегрованих відносин, визначає їх якість і потенційні можливості розвитку.

18. Закономірність адекватності форми і змісту квазізв'язків. Проявляється у відповідності організаційної форми квазіінтеграційної структури економічному механізму її функціонування. Форма квазізв'язків визначається правовою, організаційною, майновою, управлінською регламентаціями діяльності її учасників. Зміст зв'язків характеризує спосіб взаємодії її учасників.

19. Закономірність обмеження форм квазізв'язку за необмеженості суб'єктів інте-

грації. В основі цієї закономірності діє закон надмірності системних елементів за мінімуму варіантів організації. Проявляється у використанні однакових форм організації виробництва в різних умовах і для різних учасників квазіінтеграції. Склад учасників визначає специфіку квазіструктури, але не спосіб її організаційної побудови.

20. Закономірність синергетичних ефектів. Властивості квазіінтеграційної структури відрізняються та якісно перевершують суму властивостей її учасників. Прояв властивостей відбувається на новому якісному рівні, що зумовлено дією закону синергії.

21. Закономірність інноваційності виробництва. Об'єднання в квазіінтеграційну структуру різнорідних учасників (виробничих та наукових) підвищує їх технологічний потенціал, прискорює процеси обміну знаннями, забезпечує необхідними ресурсами, розширює інформаційний простір та орієнтує на ринкові потреби, що у цілому призводить до виробництва інноваційної продукції.

Пізнання та практичне застосування закономірностей квазіінтеграційних структур дають змогу вибрати найефективніші форми розвитку взаємодіючих підприємств, розробити заходи, що зорієнтовані на раціональну їх організацію, найбільш повне використання їхнього потенціалу й усунення та нівелювання проблем та диспропорцій.

Висновки з проведеного дослідження. У статті зроблена спроба виявити закони та закономірності формування квазіінтеграційних структур. Реалізація закономірностей на практиці потребує опрацювання принципів як складників конкретної економічної політики у сфері квазіінтеграційних структур. Отже, постає необхідність подальших досліджень для встановлення принципів квазіінтеграції взаємодіючих підприємств.

Список використаних джерел:

1. Солнцев С.О., Жигалкевич Ж.М. Квазіінтеграція взаємодіючих підприємств: теоретичний аспект. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Вип. 12. URL: <http://global-national.in.ua/archive/12-2016/71.pdf>. Заголовок з екрану.
2. Третьяк В.П. Квазиинтеграция – экономическая основа инновационных кластеров предприятий. Наука. Инновации. Образование. Выпуск «Кластеризация предприятий: состояние и перспективы» (январь 2008). С. 178–192.
3. Антошкіна Л.І., Стеченко Д.М. Методологія економічних досліджень: підручник. К.: Знання, 2015. 311 с.
4. Пилипенко А.А. Стратегічна інтеграція підприємств: механізм управління та моделювання розвитку: монографія. Х.: ІНЖЕК, 2008. 408 с.
5. Трухачев А.В. Системные закономерности интеграционного развития аграрного предпринимательства: автореф. дис. ... канд. экон. наук: спец. 08.00.05 «Экономика и управление народным хозяйством». Ставрополь, 2011. 23 с.

Zhygalkevych Zh.M.

QUASI-INTEGRATION TECHNICAL STRUCTURES OF INTERACTING ENTERPRISES: FORMATION PRINCIPLES AND REGULATORS

The article deals with the laws and regularities of quasi-integration structures' formation of interactive enterprises. In national economic science, the concept of quasi-integration remains undignified, and the development of these structures of Ukrainian organizations is inactive. The definition of "quasi-integration structure" is given.

Quasi-integration structure is a voluntary spatial partner interconnection of interactive manufactures and scientific (scientific research, scientific-technological, scientific-technical, scientific-practical) institutions on the basis of the integrated use of available resources, where, in the absence of ownership control of assets, there is control over their management.

On the basis of the study of laws of the system, a list of general and special laws for the formation of a quasi-structure is established and their characteristics are described.

Among the general laws of quasi-integration structures' formation, one can distinguish between the following laws: development, self-preservation, synergy, the unity of analysis and synthesis, complementarity, the priority of the whole over, composition-proportionality, taking into account system needs, informative-ordering.

The special quasi-laws' integration includes laws: socio-economic adaptability, reactivity and resistance, differentiation and universality, continuity, rhythm in the movement of productive assets, information availability, competition.

The definition of "regularities of quasi-integration" is given. The regularity of quasi-integration is an integral action of economic laws that reflect the most significant, stable, objective causal connections between tangible and intangible assets in the process of joint activity of economic subjects.

The general system regularities of quasi-integration of interacting enterprises are revealed, their characteristic, grouping, and main directions of use are given.

Common regularities include groups: interactions (emergence, progressive systematization, progressive factorization, isomorphism and isofunctionalism, polysystemism, convergence); hierarchical ordering (hierarchy, functional hierarchy, completeness of parts); entropy (growth and decrease of entropy and/or negentropy, compensation of entropy); development (life cycle of the system, uneven development); feasibility and equivalence (equivalence, potential effectiveness of the system).

According to the limited quasi-integration space and time, the specific laws of quasi-integration structures of the interacting enterprises are revealed, their characteristics are also described. Specific regularities include: compositions, optimal ones

Intralization, formations, iterations, self-preservation, proportionality, complicity and self-regulation, communicative, competitiveness, optimality, limited rationality, proportionality of the scale and objectives of the system, compromise between simplicity and complexity, functional completeness of components, correspondence of relationships, influence of conditions of formation, form and content quasi-connections adequacy, limitation of forms of quasi-interaction with unlimited subjects of integration, synergistic effects, innovation of production.

On the basis of the presented results, it is proved that further research is aimed at establishing the principles of interacting enterprises' quasi-integration.

Key words: quasi-integration, quasi-integration structure, law, regularity, interacting enterprises, characteristic.